

Almindelig stemmeret!

Taler
Ludvig Meyer

Dato
11 februar 1888

Sted
Studentersamfundet (og Kristiania
Arbeidersamfund, 4. mars samme
år)

1 Det er altsaa om almindelig stemmeret jeg vil tale, - det er om hvorvidt det ikke nu kan være paa tide her i landet at udvide stemmeretten saaledes at hver voksen selvhjulpen mand faar være med.

5 Naar jeg da tager mit udgangspunkt deri, - at paa privatlivets omraade i alle fald "er enhver sig selv nærmest", da skulde jeg tro jeg begynder med noget hvorom vi da i alle fald ikke kan komme i tvist. Der gives vistnok mennesker med evne til bestandig at forglemme sig selv, med evne til fuldstændig at gaa op i hver næstes ve og vel. Og ære være dem! Men de er ikke mange. - Og saa sandt som
10 erhvervsdygtigheden er den væsentligste af alle faktorer i menneskehedens fremskridt, - saa sikkert er det, at det er ikke disse faa, der trækker de sværeste drag til menneskenes fremgang.

Der har været, og der er vel endnu dem, der haaber paa en "brødrenes tid"
15 mellem menneskene. Men vi staar i dag ikke denne tid et skridt nærmere end for 18 - 1900 aar siden; - det er akkurat lige omvendt.

Og kunde den komme denne "brødrenes tid" - da hjalp det nok ikke meget. Det hjælper ikke, at man er villig til at dele som brødre, naar der lidet eller intet er at
20 dele. Men den dag, da menneskene græssede sammen som de elskværdige faar, da blev der ikke meget at dele.

Thi denne vor begrændsning, denne vor selvskhed i interesse, - den er netop al
erhvervsdygtigheds, al fremgangs egentlige marv.

25 Vi faar kraft til at anstrænge os, fordi vi ved, at vor anstrængelses resultat kommer os selv og den snevre kreds af "vore" tilgode.

30 Skulde der saa være grund til at tro, at ikke saasnart er dette selviske dyr kommet op i det offentlige liv, før det totalt forandrer sin natur?

35 Ja, der kommer nok fore de ting i offentlig liv, hvor den enkeltes egen interesse forsvinder, hvor alles interesse flyder sammen til en og samme. Vi burde vel alle kunne mødes, naar det gjælder landets ære og ønsket om dets forsvar.

40 Men ellers kan mennesket flytte nok saa meget fra sin dagligstue og sin krambod over til formandskab og storthing, - nissen - dets selvished - den flytter nok med.

Mølleieieren vil have meltold; naar nogen vil modsætte sig meltold vidner det om en snever, selvisk tænkemaade - siger han - thi den der modsætter sig meltold kan
45 ikke nære nogen interesse for den nationale industri og derfor heller ikke for landets fremkomst. - Arbeidsmanden mener noget ganske andet; han mener, at meltold vil sige det samme som at rigmanden faar gjøre sig endnu rigere ved at taget brødet ud af fattigmands mund. - Naar saa arbeidsmanden sættes udenfor enhver adgang til at være med at bestemme over dette toldspørgsmaal - kan det
50 da være ham trøst og erstatning tilstrækkelig at mølleieieren kanske er en mere oplyst mand end ham og derfor kan antages bedre end ham selv at skjønne hans interesse?

Danske bønder siger nu om dagen at det kunstige smør ødelægger prisen og
55 markedet for det ægte, det herlige, det nationale Danske smør - og derfor maa kunstmørret (margarinsmørret) ved lov landsforvises. - Danske arbeidere svarer, - og de maa nok mene ikke liden interesse staar paa spil, for de svarer med 60 - 70.000 underskrifter, - de svarer, at kunstmørret gjør den nytten, at det er det eneste, de har raad til at købe, - at en saadan landsforvisningslov derfor
60 vilde, blot til en tvivlsom beskyttelse for den bedre stillede Danske bonde, lade dem sidde igjen med bare det tørre brød.

Og man ser Danske venstrebønder - mod sine politiske venner blant arbeiderne og med fare for at fjerne disse fra sig - vi ser dem i denne kunstmørstrid forene
65 sig med sine argeste politiske uvenner blandt godseierne. Og det ved vi nok der skal noget til under saa politisk ophidsede tider som i Danmark nu.

Men her i Norge bliver man trøstet ved med den tale, at arbejdsmanden kan
70 stille sig tilfreds med at ogsaa hans offentlige interesser er bedre varetaget i
bondens haand end de vilde være om han varetog dem selv.

Jeg siger ikke, at mølleieren stemmer for meltold i den Svenske rigsdag, at
jordeieren stemmer mod kunstmør i den Danske rigsdag med den bevidsthed,
75 at hermed meler de sin kage bedst, og saa faar det gaa som det kan med de
andres. Men deres egen interesse vil medføre, at naar de veier begge parters
argumenter, da vil de argumenter, der tiltaler dem personlig saa overveiende
bedst, ogsaa fremstille sig for dem som de tilsammenlagt overveiende væsentlige.
Og flerheden af dem kanske vil stemme som de gjør med god samvittighed i den
80 tro, at deres motiver er af ublandet almen karakter.

Tingen er, at vi mennesker - den store flerhed af os - vi rækker ikke til det at
omfatte de andres tarv med den samme interesse som den, hvormed vi omfatte
vort eget.

85 Og her er vi netop ved stemmeretsspørgsmaalets kjærne.

Kravet paa almindelig stemmeret er væsentlig et krav om, at alles tarv skal blive
varetaget med den samme interesse. -

90 Det er nu forresten ikke bare det om at gjøre, at vi ikke kan antages at varetage
de andres tarv med den samme interesse som vort eget. Det er ogsaa det at
erindre, at vi ikke, selv med vor bedste vilje, kan varetage de andres tarv med det
samme udbytte for disse som om de havde gjort det selv.

95 Om den stemmeberettigede var en engel i en politikers skikkelse - han kunde
dog umulig erstatte den ikke stemmeberettigede den selvfølelse det, i alle fald tid
om længe, i alle fald i andet og tredie led, giver ham at være delagtig i
beslutningernes tilblivelse, i styrets gang, - i det mindste at have kunnet være
100 delagtig heri. Hvad den stemmeberettigede lige lidet kan erstatte den ikke
stemmeberettigede det er den udvikling af interesse og derigjennem af evner, det
lidt efter lidt maa give ham at have den drivfjær til at undersøge og overveie, der
ligger i "at være en af dem der er med".

105 Derfor, - saalænge en større del af folket er lukket ude fra personlig deltagelse i
det offentlige liv - saalænge er en rig kilde stængt til vækkelse af interesser,

kundskaber og vinskibeligheder inden de bredeste folkets lag.

110 Dette lader sig naturligvis ikke maale med alen eller skjæppemaal. Men bare uforstand vilde det være at benægte, at der paa denne maade gaar fond af kræfter ubenyttet og ufrembragt.

115 At sammenligne nationer imellem her er ingen ligetil sag. Det er saa uendelig meget der til sammen betinger et folks aandelige og materielle kræfter. - Egentlig er det vel ogsaa alene England og delvis de Nordamerikanske fristater hvor det repræsentative styre har fungeret saa længe, at dets indirekte resultater paa denne maade bør kunne paavises.

120 Men det er vel neppe til at tvistes om, at der i England og i Amerika er tilstede inden befolkningens lag, saalangt stemmeretten naar, mere indsigtsfulde, solide og erhvervsdygtige kræfter end i nogen anden nation.

125 Som sagt, der er mange faktorer at regne med her. - Vil man sætte den Tyske nation op imod, mener jeg med rette at kunne svare, at der har den ved rigets enhed og magt vakte begeistring og fremfærdsfølelse i 20 - 30 - 40 aar udrettet kolossale ting.

130 Men det, at der ogsaa er andre forhold som i høi grad kan fremme et folks kræfter, det giver os dog ingen grund til at kaste vrag paa de sunde midler, der ligger os for haanden. - Den følelse af rigets storhed og magt der er hver Tysker personlig saa frodigt et underlag, den kan vi smaa nationer aldrig erhverve os, - men den Engelskmandens selvstændighed og selvtillid i undersøgelse og overveielse, som sikkerlig for en ikke liden del har sin grund i hans hjemlands
135 "folkestyre", - der ligger det os lige for ad samme vei at kunne brede ud i vort lands videste kredse. -

Vi kjender ogsaa et gammelt ord der siger, at alene den, der har skoen paa ved rigtig hvor den trykker. - Sæt ind i Kristiania kommunes repræsentantskab en
140 kropsarbejder af dagleier-kaar. Det vil neppe faa nogen stor betydning.

Sandsynligheden taler for, at denne arbejder ikke vil have tilstrækkelige indsigter i, hvorledes hans stands interesser offentlig skal kunne varetages, - heller ikke tilstrækkelig evne til at udtrykke sit syn paa tingene, - ikke tilstrækkelig i alle fald
145 til at kunne gjøre sig gjældende i denne forsamling.

Men lad os tænke os ham indsigtsfuld, kundskabsrig, forstandig og veltalende. De meget værdige repræsentanter vil med interesse høre ham. De vil finde det af
150 megen interesse ogsaa at høre det synspunkt udviklet. - Men de meget værdige repræsentanter vil ogsaa meget godt vide, at dette synspunkt ikke er helt frit for at være noget forkjert; de vil vide, at andre interesser har større praktisk krav paa at komme i betragtning.

155 Saa nu. Men lad denne arbejder repræsentere en magt, der ved næste valg kan skylle dem og deres interesser aldeles over bord.

Da skal De se den interesse, hvormed de hører paa ham, faa en ganske anden praktisk indflydelse. - Dog da behøves han ikke engang længer.

160 Før maatte han trænge ind i deres forsamling og være i besiddelse af store evner forat blive hørt. Nu vil de søge hans vidnesbyrd, - nu vil de med den største omhu sætte sig ind deri og søge at udforme det praktisk.

165 De interesser, han talte, de var dem før aldeles fremmede. Var de saa mennesker af vort kjød og blod, vi som er sammen her, om ikke andre interesser fremstillet sig for dem som væsentligere end disse? - Men nu er disse interesser, - som før var dem fremmede - nu er disse interesser blevet indforlivet med - blevet ét med deres egne interesser.

170 Der har aabnet sig for dem et helt nyt syn paa tingene. Igaar stod disse fremmede krav som de blotte utopier, der selvfølgelig maatte vige for praktiske interesser. - Nu ved man, at giver man dem ikke idag, hvad der fornuftigvis kan gives dem, - da tager de imorgen til ufornuft; - og saa finder man nok sin egen
175 interesse ved at strække den fornuftigvis givne længst mulig.

Det er ikke nok, og det er ikke hovedsagen, at hver interesse har sin talsmand. Men hovedsagen er det, at hver interesse ogsaa bliver en aktiv magt.

180 Thi den offentlige interesse, der ikke gennem de interesseredes stemmeret kan gjøre sig aktivt gjældende, - den kan aldrig ventes at blive varetaget som de stemmeberettigedes egne interesser: den bliver med andre ord ikke tilbørlig varetaget.

Jeg mener, at dette staar ikke til at disputere om, naar det gjælder de ikke stemmeberettigede klasser og livsvilkaar inden et folk. Jeg er ikke sikker paa, at det samme i samme grad gjælder de ikke stemmeberettigede kvinder. Jeg kan vistnok ikke finde holdbar grund for, at selvhjulpne enslige kvinder, der dog
190 betaler sin skat akkurat som mændene, skal være udelukkede fra indflydelse i kommune og stat. Men kvinderne af de stemmeberettigede klasser, de repræsenteres dog ved sine fædre og brødre af samme livsvilkaar, de gifte ved sine mænd. Som sagt, jeg vil ikke paastaa, at dette skal være dem alle en fuldt tilstrækkelig repræsentation. Men denne utilstrækkelighed er dog for intet at
195 regne mod den fuldstændige udelukkelse, der endnu hos os bliver hele klasser af egne livsvilkaar tildel. -

Naar jeg saaledes her fremholder som det væsentlige i stemmeretsspørgsmaalet, at de udelukkedes interesser ikke bliver varetaget som deres der er indenfor, - de
200 vil kanske mene at jeg gjør det for bredt, - at det er alt indtil det banale selvfølgeligt.

Ja det er alt selvfølgeligt, - men det er derfor ikke mindre grund til at male det bredt ud. For, hvorom har stemmeretsdiskussionen hidtil dreiet sig? Bare om,
205 hvad der bedst tjener statslivet og kommunestellet, som det nu er.

Men om nu storthingets - om nu kommunestyrelsernes niveau sank - om der i kommune og stat blev mindre indsigt og mindre dygtighed - om der kom en periode af slettere lovgivningsvirksomhed - om der kom en periode, hvor de
210 offentlige midler blev anvendt med ringere omhu og ringere indsigt end hidtil - om det nu var givet, at alt dette fulgte med udvidelsen af stemmeretten til almindelig!

215 Var dermed den almindelige stemmeret absolut dømt? Nei, endnu ikke; man fik endnu undersøge, hvor længe denne nedgang vilde vare, hvor dybt den vilde ramme. Man fik veie. I den anden vægtskaal ligger dette lod, at de udelukkedes interesser ikke varetages som de andres, ikke tilbørlig varetages, - og der skal
220 meget til at veie det lod op.

Det er endnu heldig saalænge de, der er indenfor, kan frit og uhindret saaledes veie, - saalænge de ikke staar under en pression, der gjør dem veiningen let, fordi

225 de har intet valg.

Og netop dette, at denne pression endnu ikke er tilstede, det er et moment af ikke ringe betydning i det spørgsmaal som vi her har under overveielse.

230 Over halvdelen af selvhjulpne voksne mænd her i landet er endnu i dag, efter mer end syvti aars repræsentativt styre, lukket ude fra aktiv indflydelse i stat og kommune; det er vel at mærke den del af befolkningen, der, fordi den har mindst, har mest at opnaa, og som derfor kunde vente sig forholdsvis mere nytte af offentlig indflydelse end de andre der nu har stemmeret. Og der er endnu
235 ingen reising inden denne del af befolkningen, - ingen pression tilstede, der vilde befri de andre for længere at overveie spørgsmaalet. Og der har i disse syvti aar nok været de enkelte, der har villet reise en saadan pression.

Men hvor viser ikke dette, hvad disse to hundrede tusind endnu stemmeretsløse
240 er for en lidet letbevægelig masse, hvad de udenfor sine snevre gjøremaal er lidet aktive. Sandelig, de der vil paastaa, at denne masse under normale omstændigheder er et haandterligt redskab for den enkelte agitator, de skylder bevis.

245 Om disse to hundrede tusind i det øieblik, da de modtog stemmeret stod færdig med et eget positivt og radikalt program og færdige til at tvinge sine repræsentanter og sit program igjennem, - se da var der nok kanske fare paafærde.

250 Men hvor uendelig langt ligger ikke dette borte fra den foreliggende virkelighed!

Sandheden er jo den, at først lidt efter lidt og meget, meget langsomt vil den nye stemmeretsmasse lære at gjøre brug af sin nyerhvervede indflydelse. Denne
255 langsomhed vil nødvendigvis være saa meget større her i Norge fordi beboelsen er saa spredt og specielt, fordi vi har saa lidet af udlandets store arbeiderkolonier.

Om Per eller Paal kommer ind i formandskabet, hvis forhandlinger de ser sa
260 lidet til, hvad rager det vel dem? - Saa er jo fra begyndelsen af de flestes ræsonnement af disse nye stemmeberettigede. - Hvad kommer det vel dem ved, hvem der bliver valgmand?

265 Valgmanden skal møde sammen med en hel del andre og disse skal sammen
udvælge et par storthingsmænd blandt nogle, hvoraf urvælgeren kanske ikke
kjender en eneste. -

Og veien fra den enkelte storthingsbeslutning til den enkelte vælgers fordel er
270 som oftest altfor lang til at flerheden af dem, der ikke er modnede gennem
deltagelsen i det offentlige liv, kan følge den.-

Der er nogen venstrefolk her i landet som vil forsøge sig opportunt frem, og
som fremholder, at ved storthingsvalgene faar man ikke længere vente paa at
275 gjøre stemmeretten almindelig, - men ved kommunevalgene faar man endnu
give taal nogen tid. Jeg synes, der gjøres disse opportune folk en stor uret, naar
de - som man nylig har seet, - af den grund beskyldes for at forsøge sig i
bondefangeri.

280 Det skulde være bondefangeri af den grund, at ikke saasnart havde disse to
hundrede tusind faaet stemmeret ved storthingsvalget, før de benyttede denne
til at skaffe sig stemme ogsaa ved kommunevalget.

Men det er dog noget, vi med stor sikkerhed her i Norge kan paa forhaand
285 beregne, at det vilde tage en overmaade rummelig tid for disse to hundrede
tusinde stemmeberettigede fra det tidspunkt af, da de fik stemmeret, til det
tidspunkt da de saa vaagent og endrægtigt havde lært at benytte denne
stemmeret, at de alene kunde sætte igjennem en større forandring. Netop fordi
disse folk har det trangere, fordi det koster dem saa meget møie og optager dem
290 saa fuldstændig blot at skaffe fra haand til mund, - fordi deres trange kaar gjør
deres sind mindre opladt for forhold af mere almen karakter, - derfor kommer
de kun langsomt offentlig med, selv om de har adgangen dertil.

Og det er meget langt fra uden betydning, naar talen er om almindelig
295 stemmeret, da at skjelne mellem stemmeret i stat og kommune. For det vil i den
engere institution, kommunen, med dens direkte valgsystem falde den nye
stemmeretsmasse langt naturligere at benytte sin ny erhvervede adgang til
indflydelse end i den videre institution, staten, med dens indirekte valg. -

300 Man taler om disse folks modenhed for at modtage den almindelige stemmeret.
Men der er arter og grader af modenhed her, om hvilke der med meget

sikkerhed kan paavises at den for de bredere lag af befolkningen ikke er at
erhverve uden netop gennem den faktiske adgang til aktiv deltagelse i det
305 offentlige liv.

Men spørges der om almindelig dannelsesstrin, da ansees jo vort folks bredeste
lag for selv sammenlignelsesvis inden Vesteuropa ikke at staa lavt. Og dertil
kommer jo, som et moment af betydning, deres naturs tunghed som en
310 modsætning til de sydlige nationers letbevægelighed.

Hvad nu videre dette med modenhed for udvidelsen angaar, da maa jeg bede
bemærket, at nu har vi havt repræsentativ forfatning siden 1814 og endnu er hos
os bare omtrent 9 % af befolkningen stemmeretskvalificeret. Danmark fik sin
315 forfatning 34 aar senere men der er 15 % stemmeberettigede; og stemmeretten
der er almindelig, blot begynder den først ved 30 aars alderen.

Vor forfatning er ikke langt fra jevngammel med Frankriges; men der har 25 %
stemmeret. Vor forfatning er mere end 30 aar ældre end Tysklands, og i
320 Tyskland er der almindelig stemmeret.

Ja, svarer man. Men det er i disse stater blot stemmeretten til det andet kammer,
der er mer omfattende end hos os.

325 At erindre er nu for det første, at vort storthingsvalg foregaar paa indirekte
maade. Og synderlig anden forskjel er der nu til eksempel ikke mellem det
Franske deputerkammer og senatet, end at dette sidste vælges paa indirekte
maade.

330 Hvad der dernæst ikke maa glemmes, og som er væsentligere her, det er at
tyngden, hovedbestemmelsen ligger dog ellers hos andet kammer, - i England
hos parlamentet, i Frankrige hos deputerkammeret. I Tyskland har vistnok en
mands almagt halvveis sat det hele system ud af gjænge. Men forsaavidt som der
i Tyskland endnu styres repræsentativt, ligger dog tyngdepunktet hos rigsdagen,
335 der er udgaaet af direkte valg baseret paa almindelig stemmeret.

I Danmark er det rigtignok sletikke saa. I Danmark florerer junkerthumet. Her
ved man praktisk, der er forskjel paa, hvad hvers interesse er værd; der gaar i
Danmark nu adskillige smaafolks interesser paa en junkers.

Men naar man paa frastand ser forholdene saaledes, som de nu en tid har artet sig i Danmark, hvor forfatningen faktisk i flere aar har været suspenderet, - skavanken bliver da netop den, at de, der faktisk har vist sig at være de stærkeste, 345 ikke har villet erkjende den under repræsentativt styre ganske selvfølgelige ting, at et sted maa tyngdepunktet ligge, - og den under demokratisk styre ikke mindre selvfølgelige ting, at dette maa være hos den af folkets bredeste lag udgaaende forsamling.

350 Vort lagthing er vistnok intet førstekammer; - men dette at storthinget er udgaaet af indirekte valg, det gjør, at uanseet stemmerettens ramme, bliver vort nuværende storthing en mellemting af hvad vort land med en anden forfatning kunde præstere som første og andet kammer.

355 Men der er en anden, meget slemmere hage ved denne tale om, at stemmeretten hos os ikke maa gøres almindelig, fordi vor forfatning ikke skal indeholde de samme konservative garantier som de fleste fremmede forfatninger.

Fordi, siger man, fordi vi har intet bremsende førstekammer, fordi vi har intet 360 sikkert standsende veto, - fordi altsaa kredsen af de stemmeberettigede skal være i besiddelse af en altfor stor magtfylde, - derfor, siger man, maa kredsen af de stemmeberettigede hos os ikke udvides. Fordi den stemmeberettigede del har faaet formeget, derfor skal den ikke-stemmeberettigede del intet have. Dette er at rette smed for bager. Men saadan rettergang ansees jo ikke ganske stemmende 365 verken med almindelig retsfølelse eller sund fornuft.-

Efter syvty aars forløb fik vi i 1884 endelig en stemmeretsudvidelse. Den er i sig selv ikke meget omfattende, og den gjør ingen ære; den udvider de stemmeberettigedes antal fra omtrent 140.000 til omtrent 180.000, den udvider 370 stemmeretten fra at omfatte ca. 7 % af befolkningen til at omfatte ca. 9 %.

Mere omfattende blev ikke udvidelsen, - for vi maa gaa frem med maade, sagde man, at udviklingen kan blive jævn og harmonisk. - 2 % paa 70 aar! Fortsætter vi udviklingen paa samme jævne maade da vil der medgaa 850 aar forinden vi naar 375 til almindelig stemmeret.

Men saa ringe denne udvidelse efter sit omfang er, saa indeholder den dog spiren til stemmerettens udvidelse til almindelig. Der foregikk nemlig med denne ringe udvidelse en vidtrækkende principforandring. - Om

grundlovmændene har ment at opstille noget egentlig klassesystem kan vel være tvivlsomt nok og er ikke engang sandsynlig. Men den senere tids gjængse opfatning blev dog den, at vor forfatning var bygget paa klassesystemet som stemmeretsfundament. Med udvidelsen i 1884 gik vi over til censussystemet.

385 Og med den da skeede forandring bliver der, - hvad ogsaa statsraad Mozfeldt for anledningen i storthinget skarpt fremhævede, - fornuftigvis ingen grænse længere, før alle selvhjulpne mænd er taget med.

Paa basis af klassesystemet sad man endnu inde med en tilsyneladende
390 argumentation, naar man modsatte sig enhver videre stemmeretsudvidelse. Naar man sagde: - embedsklassen har en lang foruddannelse, der byder ikke ringe garanti; - haandværks-skipperen og handelsborgeren har som regel sin faste selvstændige næring og har desuden ikke kunnet opnaa sit borgerskab uden visse moralske kauteler; - og de andre har sin jord, der maa antages at give dem en
395 større følelse af fastbundethed og dermed ogsaa en større ansvarsfølelse. Naar man saa videre sagde: peg paa andre og endnu udelukkede klasser, der har fælles kjendetegn som byder de samme kauteler, - og man saa uden herpaa at kunne faa et tilfredsstillende svar modsatte sig enhver stemmeretsudvidelse, - da sad man endnu tilbage med en ialfald tilsyneladende ræson.

400

Og selv den blot tilsyneladende ræson beskytter mod det ydre udseende af bevidst uretfærdighed.

Men den mand, der paa landet tjener 500 kr. om aaret, han hæver sig dog ikke i
405 nogen maade saaledes op over den, der vistnok blot tjener 400, men som ogsaa kommer selvhjulpen ud af det - at man kan finde almindelige kjendetegn ved ham, der mere berettiger ham til stemmeret end denne. Den almindelige regel vil være, at de, der i by tjener 600 kr., og de der paa landet tjener 400 kr. - de vil have akkurat den samme skoleuddannelse og vil være udgaaet fra hjem af det
410 samme dannelsesstrin, som de der i byen tjener 800 kr. og de der paa landet tjener 500 kr.

Af de 40.000 nye stemmeberettigede af 1884 var der omtrent 25.000 arbejdere. Det skal vistnok være saa temmelig umulig at kunne paavise at disse 25.000
415 indtager en socialt og økonomisk mere selvstændig stilling end de 150 - 160.000 arbejdere her i landet, som endnu ikke har faaet stemmeret.

Tingen er simpelthen den, at en indtægt i en by af kr. 800 og en indtægt paa

420 landet af kr. 500 byder i sig selv ingen anden garanti for mandens skikkethed for deltagelse i det offentlige liv end den, som ligger deri, at han med saadan indtægt maa antages at være økonomisk selvhjulpen.

Men da bliver det ikke mulig at smykke sig med en fra formodet
425 modenhedsgrad hentet tilsyneladende argumentation, naar man stænger de øvrige selvhjulpne mænd udenfor efter at have sluppet disse 40.000 indenfor. -

Af de nuværende ca. 180.000 stemmeberettigede er omtrent 100.000 jordeiende. Nu hører man saa ofte, at bonden skal udgjøre den sikre
430 konservative tyngde i vort offentlige liv. 40.000 kan nok slippes indenfor; men nye 200.000 - og saa mange omtrent vil almindelig stemmeretsudvidelse her i Norge omfatte, - disse 200.000 vil være mere end istand til at gjøre bonden hans magt stridig.

435 Ikke, fordi altsaa, de ikke ligesaameget som hine 40.000 skal være personlig kvalificerede til at erholde stemmeret er det, at disse 200.000 fremdeles skal holdes ude, men det er fordi de ikke skal byde den samme konservative garanti som bonden.

440 Er det da givet, at varetagelsen af disse 200.000's tarv i stat og kommune ikke af dem vil opfattes at kunne varetages med den samme konservatisme som den, der nu paastaaes at være bøndernes vel forstaaede interesse?

Og om nu omvendt disse to hundrede tusinds interesser er af en mindre
445 konservativ natur end bondens, hvorfor skal ikke disse to hundrede tusind skatteydende borgere gives den samme anledning til at varetage sine offentlige interesser, som bonden nu har til varetage sine?

Men man maa gradere interesserne siges der, de er ikke alle lige meget værd. Men
450 hvorfor har den enes interesse mere fordring paa at varetages end den andens? Er det fordi hans interesse er af en mere vidtrækkende, en mere almen karakter? til eksempel kapitalens. Ja da har denne interesse intet at frygte af den almindelige stemmeret. - Men søges der for den enkelte person opretholdt en mere privilegeret stilling end for den anden, - da er netop den almindelige
455 stemmeret det rette botemiddel.-

Og jeg henviser til erfaringen fra de lande der en længere tid har havt almindelig

stemmeret, til Frankrig, Tyskland og Danmark. Tyskland har havt en saa
460 eminent folkeagitator som Ferdinand Lasalle, en mand der passede saa godt til
agitator netop for Tyske arbejdere. De radikale Danske arbejdere har en
organisation som alle uden partiforskjel vil anerkjende som aldeles
beundringsværdig. Og alligevel har den almindelige stemmeret i disse lande
465 virket i over 40 aar uden at der er spor af grund tilstede for den paastand, at disse
bredeste lags interesser har gjort sig gjældende til fortrængsel for de andres og
heldigere stilledes. Jeg henviser ogsaa til Frankrige. Man kan rette hvad anke
man vil mod Fransk politikk; men man kan aldrig med rette paastaa, at det er
disse lags interesser, der i Fransk politik er de dominerende. Og her er der ikke
470 nogen plads for at svare, at disse landes forfatning indeholder konservative
garantier som vor forfatning savner. For hvad jeg her henviser til, det er alene de
strømninger, der gjør sig gjældende i de fra den almindelige stemmeret
udgaaende forsamlinger, i det Franske deputerkammer, den Tyske og den
Danske rigsdag. I den Tyske rigsdag sidder der ikke 20 egentlige
arbejderrepræsentanter, - i den Danske sidder der 2. Men dette vil jo sige, at de
475 folk, der paastaar at de dele af befolkningen, der ved almindelig stemmeret
skulde opnaa saadan, - at disse er et let haandterligt redskab i den enkelte
agitors haand, - og de folk der vil paastaa, at den almindelige stemmeret
allerede i en overskuelig fremtid fører til, at disse lag af befolkningen samler sig
til en ensidig varetagen af sine egne interesser og tilsidesættelse af de andres
480 interesser, - mod disse folk taler en praktisk erfaring, saa omfattende og saa
mangeaarig, at den aldeles ikke er til at bortræsonere. -

Jeg sagde: saalængde disse 200.000 er udelukket fra stemmeret, saalænge er det
aldeles sikkert, at deres tarv i kommune og stat varetages ikke med den samme
485 interesse som deres, der nu er stemmeberettigede. - Men det er dermed aldeles
ikke sagt at en lige interesseret varetagelse af disse to hundrede tusinds interesser
netop skal komme til at blive modstridende de nuværende stemmeberettigedes
interesser. Kanske skal det vise sig, at naar alt kommer til alt har de der staar
udenfor interesser væsentlig tilfælles med flertallet af dem, der nu staar indenfor.
490

Og i alle fald faar man ikke glemme, at dette med de forskjelliges interesser i det
offentlige liv meget langt fra forholder sig som med et vippebræt, hvor jeg maa
ned, naar du skal op, og du maa ned, naar jeg skal op.

495 Om A. nu varetager bare sin interesse og lader B's ligge, fordi den ikke er hans,

500 eller kanskje fordi han endog mener den at være i strid med sin - saa er det aldeles ikke dermed givet, at det ikke vil lykkes dem sammen og med lige indflydelse at varetage hver sin interesse til fælles bedste. -

505 Naar spørgsmaalet staar om almindelig stemmeret, da maa det heller ikke glemmes, at det er ikke dem der fordrer stemmerettens almindeliggjørelse, - men det er dem, der modsætter sig dette, - der pligter at præstere gode grunde; - thi det i og for sig naturlige bliver dog i den selvstyrede stat, den at hver den, der er med at betale skatten ogsaa er med at raade over dens anvendelse. Vi ser derfor ogsaa lande som Tyskland, Frankrig og Danmark begynde sin forfatning med dette i og for sig naturlige: stemmeretten almindelig.

510 Og her i landet er det jo saa, at enhver selvhjulpen mand er med at betale skat til staten. Selv en arbeiderfamilie, hvor manden ikke ilægges kommuneskat, antages indirekte gennem tolden aarlig at erlægge ca. 30 kr. til statskassen. -

515 Det skulde vel ogsaa veie noget for de fleste den betragtning, at man ikke længere her i landet skal unødigt opretholde noget der sætter skranker for udfoldelsen av jævnt demokratisk liv. Men saalænge stemmeretten ikke er blevet almindelig, deles folket i en privilegeret og en upriviligeret kaste. -

520 Da man i 1884 gik til den i sit omfang ringe men i sit princip vidtrækkende stemmeretsforandring, da vedkjendte ogsaa flertallets ledende mænd sig, at denne principforandring var begyndelsen til enden, at veien herfra til almindelig stemmeret eller i alle fald til en betragtelig videre udvidelse ikke skulde blive lang.

525 Nuvel det erkjendes kanske, - at de endnu udelukkedes krav paa stemmeret er meget naturlig, - at det er overensstemmende med hvad de maatte tro sig lovet, - at stemmeret er dem nødvendig til en tilbørlig varetagelse ogsaa af deres interesser, - at der ikke kan anføres noget imod, at hver af dem er ligesaa skikket til deltagelse i det offentlige liv som en stor flerhed af dem, der nu har
530 stemmeret.

535 Men, siger man, disse udelukkedes interesser er kanske, ja sandsynligvis, for en ikke ringe del modstridende deres, der nu har bestemmelsesretten i vort offentlige liv. Hvorfor skulde da disse være "dumme nok" at dele sin bestemmelsesret med disse endnu udelukkede?

Det er herhjemme kommet did, da denne tale inden rækkerne af den almindelige stemmerets modstandere har afløst ethvert forsøg paa argumentation. Vi staar saaledes, at modstanderne for en stor del ikke engang forsøger at underlægge sin modstand en basis af grunde, der kunde synes at være af en mere end strengt privat karakter. - De der vil bevæge bonden til ogsaa at udstrække stemmeretten til selvhjulpne og skatteydende medborgere, der staar paa et ikke lavere dannelsesstrin og oplysningstrin end han, de kaldes nu fra en vis side i den offentlige diskussion bondefangere, der vil narre bonden til at dele sin magt. Det er akkurat, som om denne bondens offentlige indflydelse var hans private eie i samme forstand som den pengeseddel, han har i sin pung. Men denne aabenbare appell til den magthavendes snevreste egeninteresse, den er i det offentlige liv kynisme, den er uretfærdigheden bevidst og uden blusel.

Dette er den farligste af alle positioner for "det bestaaendes" talsmænd. Med dette er kampen ført over paa et ganske nyt omraade. Der er ingen plads længer for argumenter, og der spørges ikke længer om hvad der er ret, der pukkes bare brutalt paa en faktisk magt.

De der endnu holdes udenfor vil forstaa, at de andres grunde for vedblivende at holde dem udenfor dem selv bevidst har indskrænket sig dertil, at de vil have uhindret anledning til at mele sin egen kage, som de selv behager.

Men dette er indgangen til en tid om hvilken nok nogen hver skal komme til at sige: Den behager mig ikke. Paa dette tidspunkt er agitatorenes, folkeopviglernes, demagogernes tid kommen. De vil vokse op nødvendig, fordi, som hver jordbund og hvert klima frembringer sin vegetation saaledes frembringer hver tid sine mænd.

Naar der i det offentlige liv paa den ene side lades haant om ethvert argument af almen karakter og der istedet blot hidses til at de, der har, ikke maa være dumme nok til for nogen del at give sit havende fra sig, - da staar der paa den anden side intet andet tilbage end at appellere til lidenskaberne. Og situationen frembringer erfaringsmæssig nok dem, der kan og vil besørge denne appell.

Hvad der saa sker videre, det kan vi uden at forlade den nøgterne overveielse forestille os som meget slemme ting.

Vi har dog ogsaa herhjemme havt saadan noget som Thraniterbevægelsen. Og vi vil fra den senere tid erindre de Belgiske arbeideruroligheder.

Men det behøver aldeles ikke komme saa langt for at det, der sker, skal blive af
580 den karakter, at vi bagefter maa ønske: Gid vi aldrig havde ladet det komme did.

Nu paastaaes der fra høire, at der inden venstre og specielt inden de valgte af
venstre er tilstede en større reformiver end hvad der stemmer overens med
vælgerbefolkningens virkelige og inderste ønske. Men skulde dette være saa, da
585 er det dog noget, vi kan tage og føle paa, at dette alene er fordi man indtil 1884
havde indtil det unaturlige hidset oppositionen. -

Giv de udelukkede stemmeret nu, - om de ogsaa har dem fælles og fra de andres
separate interesser, saa vil der gaa lange tider, før de har lært at bruge sin
590 stemmeret saaledes, at de veier det tyngste lod ved valgene, og det vil gaa lange
tider, før de lærer at blive klare over sine interesser i stat og kommune og lærer at
haandhæve dem. Men denne udvikling vil være naturlig, og den nye
stemmeretsmasse vil, eftersom den vaagner til aktiv offentlig deltagelse, have
gehør for argumenter af almen karakter.

595 Men mød dem, eftersom deres krav paa stemmeret og krav paa selv at varetage
sine offentlige interesser vaagner, - mød dem med det kyniske selvsikkerhedens
svar som nu har maattet afløse alle argumenter, - mød dem saaledes aar efter aar,
eftersom det lykkes agitationen at vække liv inden disse stemmeretsløse masser, -
600 og der skal først komme meget bitterhed, meget ond lidenskab her i landet, som
helst burde været borte og som enhver nok vil faa føle hver i sin kreds, - og der
skal komme en hadskhed og en hadefuld ophidselse hos disse masser, som den
dag, da pressionen er bleven for stærk, - da stemmeretsudvidelsen maa ske, -
kanske fører en fare med sig, som nu ikke ledsager den.

605 Det vil derfor bære vidnesbyrd om omtanke for de tider som kommer, - det vil
ogsaa bære vidnesbyrd om følelse for landets rolige udvikling - nu at aabne
almindelig stemmeret.

610 Og enhver mand som skyr ufrugtbar ophidselse, - som mener, at naar
menneskene forstaar hinanden ret, vil de nok uden at æde hverandre kunne hver
smede sin lykke, - hver mand som ikke vil der skal være ondt mellem brødre, han
burde nu lægge haand til, at retfærdighed endelig sker fyldest ved stemmerettens

615 almindeliggjørelse her i Norge.

620 **Kilde**
Bilag til Dagbladet 1888.

Emner
Stemmerett

625 **URI**
<https://www.virksommeord.no/tale/almindelig-stemmeret-2622>

630

635

640

645

650